

RECENZJE

SEMINARE
t. 35 * 2014, nr 3, s. 229-234

L. Wałęsa, P. Azzaro, *Sulle ali della liberta. Fede e solidariet  insieme fanno miracoli, con un testo di G. Napolitano*, Libreria Editrice Vaticana 2011, ss. 166.

W zwi zku z beatyfikacj  Jana Pawła II, która odbyła si  1 maja 2011 r., Wydawnictwo Watykańskie opublikowało ksi żk  *Sulle ali della liberta. Fede e solidariet  insieme fanno miracoli (Na skrzydłach wolności. Wiara i solidarność razem czyni  cuda)*. Publikacja jest wynikiem kilku wywiadów przeprowadzonych przez wloskiego politologa i historyka Pierluca Azzaro z Lechem Wałes  w marcu 2011.

Wstęp książki to opracowanie autorstwa prezydenta Republiki Wloskiej Giorgio Napolitano (s. 11-15), które zostało przez niego zaprezentowane w formie referatu kilka lat wczeĹniej, z okazji 25. rocznicy powstania NSZZ „Solidarność”, na kongresie zorganizowanym przez Ambasad  RP oraz Instytut Polski w Rzymie 23 listopada 2005 r. Wystąpienie ówczesnego senatora G. Napolitano zatytułowane zostało: *Solidarność i kryzys Wloskiej Partii Komunistycznej* (wł. *Partito Comunista Italiano, PCI*). Autor podkreśla w nim rolę papieży Jana Pawła II i „SolidarnoĹci” w przemianach, do jakich doszło w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 80-tych XX w. Wskazuje także na dwa momenty, w których polski ruch wolnoĹciowy stanął na czele awangardy przemian politycznych w krajach będących wówczas pod kuratel  ZSRR. Były nimi – jego zdaniem – rok 1980 i powstanie „SolidarnoĹci” oraz rok 1989 i rozmowy opozycji z wladz  komunistyczną przy okrągłym stole. Napolitano zarysowa  w swojej wypowiedzi r wnieĹ stosunek wloskich komunistów do ówczesnych wydarzeń w Polsce. Zrewidowały one dotychczasowe postrzeganie przez PCI krajów zza żelaznej kurtyny jako państw rzeczywiĹcie r dzonych przez klasę robotniczą. „SolidarnoĹć” pokazała bowiem, że jako ruch robotniczy w pierwszym r zdzie kontestowała i odrzucała  w system. Warto dodać, że po wprowadzeniu stanu wojennego przez reżim Wojciecha Jaruzelskiego, na znak protestu, PCI zerwała wszystkie kontakty z PZPR i aĹ do upadku komunizmu w Polsce nie nawiązała juĹ z nią żadnych relacji. Rozprawa polskich wladz z „SolidarnoĹci ”, zdaniem Napolitano, spowodowała kryzys tożsamoĹciowy PCI, który w efekcie doprowadził do zmian we wloskim środowisku komunistycznym. W 1991 r. partia ta uległa przekształceniu w socjalistyczną i proeuropejską Demokratyczną Partię Lewicy (*Partito Democratico della Sinistra, PDS*).

Kolejną cz Ĺć prezentowanej pozycji stanowi wypowiedź Lecha Wałesy, dzielącego się z czytelnikiem Źwiadectwem swoich przeżyć związanych gównie z wydarzeniami z lat 1980-1989, chociaĹ niekiedy odnosi się on takż  do czasów nam współczesnych. PrzyzwyczajiliĹmy się ostatnio, że były przywódca „SolidarnoĹci” przypisuje cz Ĺto obalenie komunizmu wlasnemu geniuszowi i finezyjnej, jak to cz Ĺsto ujmuje, rozgrywce z aparatem bezpieczeĹstwa. Tymczasem w prezentowanej książce widzimy zupełnie innego człowieka. Z zaciekawieniem moĹemy wsłuchać się w osobistą opowieĹć prezydenta o walce z komunizmem, o jego spotkaniach z papieżem Janem Pawłem II, bez którego nie byłoby „SolidarnoĹci” i wolnej Polski. Tym razem lider sierpniowego strajku nie przypisuje sobie g wnej roli w historii. W swojej wypowiedzi podkreśla wiodącą rolę Ojca Źwi tego, przywołuje takż  inne waĹne dla tego okresu postaci, jak chociaĹby bł. ks. Jerzego Popiełuszk . WłaĹnie takiego Wałes  chcialoby si  zapamiętać jako przyw dc  wielu milionów Polaków, którzy razem doprowadzili do obalenia systemu zła w Polsce i dali przykł d wychodzenia ku wolnoĹci innym narodom Europy Wschodniej. Warto takż  wspomnieć, iĹ były prezydent w swojej wypowiedzi wielokrotnie składa bardzo osobiste wyznania dotyczące relacji do Pana Boga i KoĹcioła.

Prezentowane opracowanie ubogacono dodatkiem Źródłowym (s. 101-114). Zaprezentowano w nim trzy dokumenty: List Jana Pawła II do Lecha Wałesy z okazji Źwi t Bożego Narodzenia

z 1995 r. (s. 103-104), Przemówienie Jana Pawła II do delegacji „Solidarności”, wygłoszone w Sali Konsystorza w Watykanie 15 stycznia 1981 r. (s. 105-109) oraz Przemówienie Lecha Wałęsy, wygłoszone z okazji 30. rocznicy powstania NSZZ „Solidarność” wygłoszone na Politechnice Gdańskiej 26 listopada 2010 r. (s. 111-114). Wydaje się, że można było wybrane przez Pierluca Azaró dokumenty zaprezentować jednak w układzie chronologicznym, co byłoby bardziej przejrzyste i zgodne z ich historyczną narracją. W tej części zamieszczono także wkładkę z 12 fotografiami upamiętniającymi najważniejsze wydarzenia z lat 1978-1989, jakie wydarzyły się za sprawą Jana Pawła II i „Solidarności” w Polsce (m.in. pielgrzymki papieża do ojczyzny, strajki z 1980 i 1988 r., rodzina Wałęsów z l. 80-tych, ks. Popiełuszki, manifestacje).

W ostatniej części książki opublikowano wybrane przemówienia Jana Pawła II wygłoszone podczas jego pielgrzymek do Polski w l. 1979-1991 (s. 117-164). Znalazły się w niej m.in. homilia wygłoszona dla Świata Pracy podczas Mszy św. na gdańskiej Zaspie z 12 czerwca 1987 r., w której papież wyłożył teologię „Solidarności” i upomniał się o związek pozostający w podziemiu od 13 grudnia 1981 r. oraz homilia Jana Pawła II wygłoszona w Częstochowie 15 sierpnia 1991 r. podczas VI Światowych Dni Młodzieży, w której Ojciec św. podkreślił, że dzięki przemianom, które dokonały się w ostatnich latach w Europie, mogli się na Jasnej Górze po raz pierwszy spotkać młodzi z krajów oddzielonych dotychczas żelazną kurtyną.

W krajach Europy Zachodniej można obecnie znaleźć niewiele publikacji dotyczących „Solidarności” i jej roli w obaleniu systemu komunistycznego w krajach znajdujących się pod bezpośrednią kontrolą polityczną Związku Radzieckiego. To nasze duże zaniebdanie, przez które wielu Europejczykom przemiany, do jakich doszło w środkowo-wschodniej części kontynentu na przełomie lat 1989-1990, kojarzą się raczej z obaleniem Muru Berlińskiego, niż z wolnościowym ruchem „Solidarności”. Na taki stan rzeczy składa się wiele przyczyn. Przykładowo ta, iż po 1989 r. faworyzowanymi narratorami wypowiadającymi się na Zachodzie o polskich przemianach byli przede wszystkim przedstawiciele środowiska solidarnościowej lewicy z Adamem Michnikiem i „Gazetą Wyborczą” na czele. Nie przetłumaczono natomiast w tym czasie żadnych dobrych prac polskich historyków zajmujących się dziejami polskiego Kościoła i opozycji w latach PRL. Wydaje się to niezwykle ważnym zadaniem na przyszłość, które mógłby zrealizować Instytut Pamięci Narodowej czy też Europejskie Centrum Solidarności, jeśli na projekty takie pozwolą im decydenci i środki finansowe. Nie należy z tym zwlekać, gdyż zbyt wiele batalii historycznych w międzynarodowym obiegu naukowym już zaniedbaliśmy.

W tym kontekście, prezentowaną pozycję należy powitać z radością, pomimo tego, iż przywódca ruchu „Solidarności” na rodzimym podwórku wyraźnie nie sprzyja dociekaniu prawdy w wydarzeniach z lat 1970-1989. Być może książka *Na skrzydłach wolności* jest najlepszą i najbardziej prawdziwą wypowiedzią, jaką Wałęsa sformułował, zwłaszcza w ostatnich latach, i chociażby przez to zasługuje na uwagę. Książkę należy polecić zwłaszcza historykom dziejów najnowszych Polski oraz badaczom historii Kościoła.

ks. Jarosław Wąsowicz SDB

Joachim Badeni, *Czego dusza pragnie. Elementarz duchowy*, Wydawnictwo M, Kraków 2011, ss. 95.

Nazwisko ojca Joachima Badeniego jest znane w środowiskach młodzieży studenckiej. Odnowy w Duchu Świętym, duszpasterstwa narzeczonych oraz wśród tych, których pasjonuje wiara. Książki tego wyjątkowego – bo zmarłego w opinii świętości – dominikanina od wielu lat są obecne na rynku wydawniczym i podejmują zagadnienia katolickiej teologii duchowości: modlitwy, paruzji, męzczyzny i kobiety, życia wiecznego czy kapłaństwa.

W 2011 roku staraniem krakowskiego Wydawnictwa M została wydana kolejna pozycja książkowa o. Badeniego zatytułowana *Czego dusza pragnie. Elementarz duchowy*. Podtytuł sugeruje, że zamysłem Autora jest wyjaśnić czytelnikowi podstawowe, uniwersalne prawdy życia duchowego, aby mógł je zgłębić oraz doświadczyć w praktyce wiary. Publikacja nie ma charakteru naukowego, jest bowiem zbiorem konferencji, które zostały wygłoszone przez o. Joachima w 1996 roku w krakowskim Centrum Kultury Chrześcijańskiej, podczas tzw. Seminariów Odnowy w Duchu Świętym.

Struktura recenzowanej pozycji jest przejrzysta i obejmuje: wstęp oraz siedem konferencji. W obrębie poszczególnych nauk konferencyjnych znajduje się kilka – a niekiedy kilkanaście – zagadnień, które opatrzone tytułami. Taki sposób prezentacji treści książki ułatwia czytelnikowi hasłowe odnajdywanie ich przy ewentualnej relecture.

Z wstępu (s. 5-9), którego autorem jest Piotr Ślabek, redaktor naczelny Wydawnictwa M, czytelnik poznaje o. Joachima Badeniego, jego cechy ludzkie i duchowe: poczucie humoru, naturalność, odwagę w działaniu pod prąd, fascynację Bożą mądrością, wierność powołaniu zakonnemu. Ta część książki wprowadza także, w sposób syntetyczny, w tematykę konferencji, odkrywających głębię otaczającej wszystkich ludzi – wierzących i niewierzących – rzeczywistości.

Pierwsza konferencja pt. *Miłość to jest to* (s. 11-22) ukazuje rolę miłości w życiu człowieka wierzącego. Miłość pozwala mu dojść do głębi swej duszy i zapalić w niej ogień fascynacji Bogiem. Przeciwnikiem utrudniającym realizowanie tego celu – zgodnie z diagnozą Autora – jest szatan, który fałszuje dziś pojęcie miłości i głębi duszy: człowiek XXI wieku zamiast miłości sięga po pornografię, natomiast zamiast odniesień do ducha, skupia swoją uwagę na własnej psychice.

Kolejna nauka nosi tytuł *Boże Światło* (s. 23-38) i prowadzi czytelnika do istoty chrześcijańskiej doskonałości, która wyraża się w przejściu z ciemności do światła. To przejście dokonuje się w sakramencie pojednania. W dalszych rozważaniach Autor próbuje wzbudzić w czytelniku potrzebę odejścia od minimalistycznego traktowania Boga i Kościoła, objawiającego się jedynie w wypełnianiu praktyk religijnych, do życia „synów światłości”, czyli ludzi oświeconych synostwem Bożym.

Trzecia konferencja *Spowiedź i uzdrowienie wewnętrzne* (s. 39-51) dotyczy płaszczyzny spotkania się człowieka z łaską miłosiernego Boga w sakramencie pojednania. Ta część publikacji jest pełna wskazówek, których celem jest ukazanie głębi spowiedzi oraz podkreślenie jej aspektu uzdrawiającego i oczyszczającego. Na szczególną uwagę czytelnika zasługują pytania do rachunku sumienia, których treść znacznie odbiega od tradycyjnych, umieszczanych w książeczkach do nabożeństwa, np.: „Jak odczuwałem urok Boga?”, „Czy uchylałem się od uroku Boga?”, (s. 46) lub „Czy szanowałem synostwo Boże w innym człowieku?” (s. 48).

W czwartej nauce, o wymownym tytule *Przebudzenie* (s. 53-62), Autor wskazuje ten etap drogi wiary, którym jest życie nowe, w obfitości. Jest ono owocem przebudzenia dokonanego przez Boską miłość i Boskie światło. Ta część książki zawiera swego rodzaju apel ojca Badeniego o to, by Kościół, parafie i sami duchowni budzili wiernych do nowego życia.

Tematem piątej konferencji jest *Pragnienie* (s. 63-75). Zgodnie z prezentowanym w tej nauce rekolekcyjnej przekonaniem Autora, przedmiotem pragnienia człowieka wierzącego winna być prawda i sam Bóg, którego tajemnicy może on „dotknąć” wiarą. Ojciec Joachim zachęca odważnie czytelnika: „Pragnij pragnąć” (s. 66).

Tajemnicza obecność to tytuł szóstej konferencji (s. 77-85). Porusza ona kwestię obecności Ducha Świętego w życiu człowieka wierzącego, który wprowadza go w tajemnicę Boga i Trójcy Świętej, budzi w sercu miłość i nieustannie chce dawać swoje dary: dar prorocтва, dar wyjaśniania, kim jest Bóg, dar języków, pogłębienie wiary, dar nadziei i miłości. Autor w tej części swojej książki przypomina, że osoby wierzące muszą być gotowe na próby, pustynię i ciemność oraz że powinny się starać mężnie kroczyć za Chrystusem, a nie tylko świadomie chodzić do Kościoła.

Ostatnia nauka nosi tytuł *Rozwój – droga przez pustynię* (s. 87-91). Jej treść skupia się na konieczności przejścia przez pustynię, która symbolizuje czas zwątpienia w obecność Boga. Autor zachęca czytelnika, aby trwał w akcie wiary, co pozwoli mu zapełnić tę rzekomą pustkę obecnością Boga, który na ziemskim etapie życia człowieka bardziej jest słyszalny w Swoim słowie, niż widzialny wzrokiem.

Recenzowana publikacja jest napisana przystępnym językiem i prostym stylem. Autor nie boi się poruszać zagadnień trudnych, ale fundamentalnych dla teologii duchowości, takich jak: noc ciemna, głębia duszy, charyzmaty. Konferencje ujawniają wielką kulturę i erudycję o. Badeniego. Znajdują one swoje oparcie w tekstach biblijnych, nauce duchowych mistrzów: św. Jana od Krzyża, Mistra Eckharta, św. Tomasza z Akwinu, św. Jana Damasceńskiego oraz w teologii prawosławnej, własnym – bardzo bogatym – doświadczeniu duszpastersko-zakonnym czy też eksperienencji innych braci, np.: benedyktyna i późniejszego kameduły – o. Piotra Roztworowskiego. Myśli i wnioski Autora należy uznać za trafne, spójne i praktyczne. Ciekawym zabiegiem edytorskim jest także wywiedzionowanie w każdej konferencji niektórych zdań i umieszczenie ich w łatwo rzucającym się czytelnikowi w oczy obramowaniu. Książka posiada jeszcze jeden cenny walor, jakim jest płyta CD zawierająca pełną, prawie 4-godzinną, wersję wygłoszonych przez Autora nauk.

Powyższe przesłanki pozwalają uznać książkę o. Joachima Badeniego *Czego dusza pragnie. Elementarz duchowy* za wartościową i pożyteczną. Jej lektura jest intelektualną oraz duchową przyjemnością. Warto polecić ją tym wszystkim, którzy pragną odkryć głębię swojego doświadczenia wiary, czują głód zrozumienia tajemnic Boga oraz szukają wzoru świętości naturalnej, prostej i pełnej realizmu, którą starał się praktykować na co dzień o. Joachim Badeni.

Ks. Piotr Szlufik SDB

Krzysztof Malicki, *Polacy i ich pamięć przeszłości. Studium socjologiczne pamięci zbiorowej na przykładzie regionu podkarpackiego*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012, ss. 284.

„Narody tracąc pamięć, tracą życie”
Tukidydes

Dyskusja na temat polityki historycznej (a raczej jej braku) państwa polskiego i samorządów różnych szczebli oraz stosunku Polaków do historii powraca niemal przy każdym obchodach rocznicowych. W zależności od rangi wydarzenia – regionalne czy ogólnopolskie, rocznica „zwykła” czy „okrągła” – przez środki przekazu przetacza się masa reportaży, doniesień, wywiadów, sondaży mających przybliżyć odbiorcom dany problem, sprawdzić ich wiedzę lub obnażyć ignorancję (media szczególnie lubią pastwić się w tym zakresie na politykach). W bieżącym roku z pompą obchodziliśmy już stu pięćdziesiątą rocznicę powstania styczniowego i siedemdziesiątą rocznicę powstania w warszawskim getcie, nieco ciszej wspominaliśmy siedemdziesiątą rocznicę rzezi wołyńskiej (początek – Parośl, luty 1943; autor przytacza szokujące wyniki badań dotyczących pamięci o tym wydarzeniu, por. s. 11), będącej zadrą w stosunkach polsko-ukraińskich. W latach kolejnych przypada siedemdziesiątą rocznicę powstania warszawskiego i siedemdziesiątą rocznicę zakończenia drugiej wojny światowej. Wszystkie te wydarzenia będą generowały pytania na temat znajomości dziejów ojczystych czy pamięci historycznej, szczególnie młodszych pokoleń.

Problematyka ta rzadko znajduje odzwierciedlenie w poważnych badaniach. Tym bardziej cieszy, iż została podniesiona w pracy Krzysztofa Malickiego *Polacy i ich pamięć przeszłości. Studium socjologiczne pamięci zbiorowej na przykładzie regionu podkarpackiego*. Autor jest socjologiem, adiunktem w Zakładzie Socjologii Miasta i Regionu Instytutu Socjologii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jego zainteresowania badawcze ogniskują się wokół socjologii pamięci zbiorowej, socjologii miasta i metodologii badań społecznych. O kompetencjach autora w zakresie ochrony miejsc pamięci świadczą członkostwo w Wojewódzkim Komitecie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Rzeszowie.

Badania, których wyniki są podstawą analizy, prowadzone były na Uniwersytecie Rzeszowskim oraz na terenie województwa podkarpackiego. Jest to o tyle interesujące, że region podkarpacki, choć nawiązujący do tradycji austro-węgierskiej Galicji, jest tworem całkowicie sztucznym. Swoją obecną kształt zawdzięcza ostatniej reformie administracyjnej, która nie tylko w tym, ale i w wielu innych przypadkach przeprowadzona została bez poszanowania dla historycznych podziałów i relacji. Okupacja niemiecka i powojenna akcja „Wisła” odmieniły etniczno-kulturowe oblicze tych terenów, co w znacznym stopniu rzutuje na dzisiejsze postrzeganie przeszłości (wiele miejsc symbolicznych).

Zastosowano trzy metody badawcze: analizę źródeł zastanych (dane urzędowe, dokumenty, prasa), badania ankietowe na próbie 1200 studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz wywiady swobodne pogłębione z ekspertami na próbie 30 osób (przedstawiciele regionalnych elit: politycy, dziennikarze, nauczyciele, pracownicy instytucji kultury, duchowni katolicy, członkowie organizacji kombatanckich). Był to zatem szeroko zakrojony program, którego profesjonalna i rzetelna realizacja zaowocowała ciekawym materiałem empirycznym.

Książka podzielona została na trzy części. Pierwsza, składająca się z jednego rozdziału, przedstawia teoretyczno-metodologiczne założenia badań. Autor definiuje pojęcia i problemy (pamięć zbiorowa, pamięć historyczna, przestrzenie symboliczne, miejsca pamięci) oraz konkretyzuje problemy i hipotezy badawcze. W dalszej części przedstawia metody i techniki badawcze, procedury, według których zostały przeprowadzone oraz zasady doboru próby. Rozdział zakończony jest krótkim zarysem dziejów regionu Podkarpacia i stanu tamtejszych upamiętnień (miejsca pamięci). Analizie poddano w pracy miejsca pamięci „będące przedmiotem antagonizmów”. Wynika to ze słusznego założenia, że miejsca wywołujące kontrowersje ogniskują „pęknięcia” pamięci zbiorowej, a ich ograniczona liczba pozwala na dokładniejsze rozpoznanie.

Zasadniczą część publikacji Krzysztofa Malickiego poświęcona jest analizie materiału empirycznego zgromadzonego w toku dwuletnich badań. Trzy główne, materiałowe rozdziały (rozdziały od drugiego do czwartego) odpowiadają przyjętej metodologii i technice gromadzenia danych. Badania ankietowe (ankieta audytoryjna z pytaniami zamkniętymi i otwartymi) wykorzystano w rozdziale drugim: *Postawy studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego wobec przeszłości*. Kwestionariusz ankiety zawierał pytania dotyczące „pasów transmisyjnych” przekazywania pamięci zbiorowej, komponentów decydujących o jej kształcie (behawioralny, poznawczy czy afektywny) oraz typów, natężenia i uwarunkowania postaw.

Rozdział trzeci: *Regionalne elity a pamięć przeszłości*, poświęcił autor analizie wywiadów pogłębionych przeprowadzonych wśród przedstawicieli regionalnej elity, w odróżnieniu od ankiet zebranych na terenie całego województwa. Tematyka obejmowała między innymi problemy działań instytucjonalnych i polityki historycznej samorządów różnego szczebla w zakresie kształtowania czy kultywowania pamięci regionalnej. Podjęto problem możliwości opracowania i realizowania ścieżki regionalnej w szkołach, przyjęcia przez lokalne władze spójnej polityki historycznej. Sformułowanie to powoduje różne skojarzenia, często negatywne, wobec czego mimo deklaracji o potrzebie prowadzenia różnych działań na rzecz tworzenia więzi ze swoją małą ojczyzną w rzeczywistości niewiele jednostek samorządowy podejmuje rzeczywiste i przemyślane działania. Pozytywnym wyjątkiem jest omówiony w osobnym podrozdziale przykład gminy Miejsce Piastowe, w której niemal modelowo realizowane są postulaty budowania lokalnej tożsamości. „Pamięć o przeszłości jest tu integralnym elementem każdego działania samorządu lokalnego. Poprzez pamięć budowana jest tożsamość i duma z miejsca zamieszkania” (s. 200).

Ostatni rozdział zasadniczej części pracy dotyczy źródeł konfliktów i antagonizmów w przestrzeni symbolicznej regionu. Występują tu trzy płaszczyzny problemowe, to jest: 1. spadek po jedynie słusznym systemie – pomniki zasłużonych (np. Karola Świerczewskiego), tablice i inne formy upamiętnienia „utrwalaczy władzy ludowej” oraz wdzięczności i przyjaźni polsko-radzieckiej; 2. współczesne spory o dziedzictwo PRL, szczególnie w zakresie nazewnictwa ulic i obiektów publicznych; 3. ożywione po przemianach demokratycznych antagonizmy polsko-ukraińskie. W ostatnim przypadku chodzi oczywiście o upamiętnianie miejsc związanych z działalnością UPA

i pogromami ludności polskiej. Jest to część pracy oparta głównie na analizie dokumentacji (głównie Wojewódzkiej Komisji Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa) i udziału autora w posiedzeniach WKOPWiM z wykorzystaniem materiału z wywiadów.

W trzeciej części pracy – *Zakończeniu* – autor podsumowuje wnioski oraz weryfikuje postawione na wstępie hipotezy. Co ciekawe potwierdzenia nie znalazła hipoteza, iż pamięć o przeszłości ma dla większości studentów znaczenie marginalne. W części tej autor zamieścił również dyspozycje dla samorządów, szkół i mediów zawierające praktyczne wskazówki do podjęcia działań dla świadomego budowania pamięci zbiorowej i tworzenia lokalnej tożsamości.

Pewnym zarzutem do badań przeprowadzonych przez Krzysztofa Malickiego może być ograniczenie grupy badanych do elit, to jest osób podejmujących dzienne studia uniwersyteckie (elita absolwentów szkół średnich) oraz piastujących stanowiska we władzach samorządowych, nauczycieli, pracowników instytucji kultury (elita intelektualna). Dobór grupy należał jednak do badacza, a jej ograniczenie bardzo korzystnie wpłynęło na „głębokość” i jakość pozyskanego materiału empirycznego.

Publikacja doskonale wpasowała się w toczącą się, przede wszystkim w środowisku historyków i regionalistów, dyskusję na temat tożsamości Polaków i ich przywiązania do małych ojczyzn. Jest to problem dotyczący wszystkich, tak mieszkańców wielkich aglomeracji, jak i pojedynczych wsi. Wnioski wciągnięte z tej debaty i podjęte na ich podstawie działania będą rzutowały na kształtowanie pamięci zbiorowej kolejnych pokoleń. Książka Krzysztofa Malickiego przedstawia cenne argumenty przemawiające za koniecznością prowadzenia polityki historycznej nie tylko na poziomie państwowym, ale i samorządowym, lokalnym.

Krzysztof Łukawski
Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor